

800 tarinaa Turun historiasta

1500-LUKU, 1600-LUKU

TURUN LINNAN VANKEJA 1500-LUVULLA

25.5.2026 | EDITOR | KOMMENTOI

Kruunun linnat olivat keskiajalta 1900-luvulle luonnollisia vankiloita. Linnaan päätymistä edelsi rikos. Vankeuden syyt jakautuivat kolmeen suurempaan ryhmään: poliittiseen vankeuteen, rikosten tuomioita edeltävään tutkintavankeuteen ja velkavankeuteen. Nämä myös erosivat toisistaan huomattavasti. Poliittiset vangit olivat niitä, jotka saivat lukea tiilenpäitä pisimpään, jopa vuosikymmeniä. Jo 1600-luvulla heidän joukkoonsa ilmaantui muitakin elinkautisvankeja, tosin harvakseltaan. Velkavankeutta käytettiin, kun tuomittu ei kyennyt maksamaan velkojaan. Tutkintavankeudessa viivytettiin viikosta joihinkin kuukausiin ennen tuomion julistamista. Tuomion jälkeen päädyttiin usein pakkotyöhön kruunun linnoituksiin. Myös esimerkiksi Viaporin linnoitusta rakennettiin vankityövoimalla. Velkavankeus puolestaan kesti vain sen aikaa, että velka tuli suoritettua. Linnat toimivat kruunun edustajien – kuninkaan ja hänen virkamiestensä – vastustajien säilytyspaikkoina. Kuuluisimpia tällaisia Turun linnan vankeja lienevät kuningas Erik XIV ja Jaakko Ilkka.

Tämän linnan vankihuoneen kuuluisa asukas oli Erik XIV. Keijo Hakanen 1962, Turun kaupunginmuseo.

Turun linnassa laadittiin vuodesta 1569 säilyneet viikoittaiset henkikirjat, joihin merkittiin kaikki linnan ruoissa olleet henkilöt, myös vangit. Osa vangeista mainittiin nimeltä ja kotipaikan mukaan. 1610-luvun lopulta lähtien nämä linnan henkikirjat puuttuvat asiakirjoista, joten vankimäärän kehitystä ei ole mahdollista seurata kyseisellä vuosisadalla. Yleisimmin linnassa istui vain vähän vankeja kerrallaan, toisinaan ei ketään. Esimerkiksi vuonna 1584 linnassa joutuivat majoilemaan viisi venäläistä poliittista vankia. Muut olivat paikallisia ja syytettyinä rikoksista. Seitsemän ensimmäisen tilikuukauden aikana rikoksista mainitaan huuruus viisi kertaa, miestappo kaksi kertaa, tappelu kolme kertaa, varkaus ja noituus kerran. Vain yksi vanki oli nainen, joka oli syyllistynyt huuruuteen naapurin isännän kanssa. Seitsemän lemulaista talonpoikaa vietti huhtikuussa parisen viikkoa linnan suojissa pahoinpideltyään kuninkaallisen majesteetin rengin. Rikollisten kotipaikoiksi mainitaan Lemu, Loimaa, Maaria, Mynämäki, Nauvo, Parainen, Satava ja Sauvo.

Vuonna 1597 vangit mainittiin vain ryhmänä ja heitä oli kerrallaan 3—31. Lähes kaikki olivat talvella 1597 Nuijasodassa vangiksi jääneitä talonpoikia Uudeltamaalta, Hämeestä ja Pohjanmaalta. Alkuvuodesta 1598 vankeja oli linnassa vain muutama. Kotoisin he olivat Liedon Vintalasta, Somerolta ja Taivassalosta ja heidän ammatteinaan mainitaan kirjuri, nimismies, pyöräntekijä ja teini eli koulupoika. Kesän alussa linnaan tuotiin vangittuna kolme romania, joiden oli kiellettyä liikkua Ruotsin valtakunnan alueella. Kesällä vankien määrä nousi, kun linnassa oli kerrallaan seitsemästä kahdeksaan sotilasta. Syksyllä herttua Kaarlen kannattajia saatiin lisää kiinni Ahvenanmaalla ja heidät tuotiin linnaan. Sotilaita syytettiin ryöstelystä, kuningas Sigismundin panettelusta ja herttua Kaarlen seuraamisesta.

Tilikauden 1599 vankimäärä oli Turun linnassa suurimmillaan joulukuussa, jolloin heitä oli 19. Vankeina mainitaan Upplannin rykmentin ratsumiehiä ja leskikuningattaren palvelijoita, jotka olivat sotavankeja. Sen sijaan Hagan rouva Cecilian kolme renkiä lienee syyllistynyt rouvansa omaisuuden varastamiseen levottoman ajan turvin. Myös vankien kotipaikat ovat laajalta alueelta; Ahvenanmaa, Nauvon Hanslax, Paraisten Granvik, Perniö, Pohjanmaa, Ruotsi, Skoone ja Vehmaa. Poikkeuksellinen vanki oli vuoden alussa linnaan tuotu pohjalainen Brusius Henriksson, joka nukahti Jumalassa 10. maaliskuuta kello yhdeksän ja kymmenen välillä päivällä. Kuten mainittu, vankeus linnassa oli yleensä tutkintavankeutta, eikä vangin ollut tarkoitus menehtyä siellä. Poikkeuksellisia olivat myös vankeuden syyt, sillä kaksi skoonelaista ratsumiestä joutui vankeuteen harjoitettuaan Turun kaupungissa väkivaltaa, ulvilalainen vaimo oli murhannut toisen vaimon ja Korppoon Lomin Ingel Hansson oli sortunut rosvoamaan toisen miehen laivan. Linnan vankilassa sai pitää hoviaan myös skoonelainen hovimies.

Herttua Kaarlen voitettua valtataistelun oli tilivuoden 1600 seitsemännellä viikolla vankeja linnassa lähes 60, mukana piispa ja useita aatelismiehiä, sotilaita ja virkamiehiä. Tilikaudella linnaan virtasi jatkuvasti vankeja tutkintavankeuteen syytettynä väkivallanteoista ja vääristä puheista levottomien vuosien aikana. Vankien määrä pieneni ja jäljelle jäivät todellisen rikoksen tehneet. Kokemäen kirkkoherra herra Hans tuotiin linnaan 14. tammikuuta ja hänen vankeutensa kesti useita kuukausia. Esimerkiksi vankiluettelossa mainitut Johan Fleming ja Hartvig Henriksson mestattiin syksyllä 1600, ja heidät mainitaan Turun tuomiokirkon haudattujen luettelossa, sillä he saivat hautauksen kirkkoon herttua Kaarlen luvalla. Vuoden 1600 kuluessa yleistyvät myös velkavankeuteen asetetut.

Vuosien 1609—10 Turun linnan manttaaliluettelo kertoo karua kieltä sota-ajasta. Suurin osa linnassa säilytetyistä vangeista oli joko oman valtakunnan sotajoukoissa rikoksia tehneitä tai niistä karanneita miehiä. Vankilassa asusti lähes koko vuoden kapteeni Mickel Bagge. Lisäksi vangittuina oli kerrallaan kuusi ratsumiestä, jotka olivat karanneet ruotsalaisista joukko-osastostaan Venäjältä. Tammikuusta helmikuuhun siellä säilytettiin kahta puolalaista vankia ja kesäkuusta marraskuuhun kahta liivinmaalaista vankia. Lokakuussa joukkoon liittyi tallinnalainen porvari. Siviilivankeja oli määrällisesti huomattavasti vähemmän. Heidät oli tuomittu ainakin tappelusta ja miestaposta. Kotoisin he olivat Kankaisista, Loimaalta, Naantalista, Paraisilta, Savosta, Turusta ja Ylä-Satakunnasta. Linnassa istuvalla Porvoon entisellä voudilla oli mahdollisesti selvittämättömiä tilejä kruunun kanssa.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet:

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

KA 1428, Turun linnan tilikirja 1584, 1–61; KA 1569, Turun linnan tilikirja 1597, 12–26; KA 1574, Turun linnan tilikirja 1598, 84–103v; KA 1579, Turun linnan tilikirja 1599, 66–89; KA 1585, Turun linnan tilikirja 1600, 10–19; KA 1713, Turun linnan tilikirja 1609–1610, 47–69v.

Nikula, Oscar ja Sigrid 1987: Turun kaupungin historia I–II 1521–1600. Turku.

Ruuth, J. W. 1916: Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet III. Helsingfors.

◀ ERIK XIV ◀ JAAKKO ILKKA ◀ KAARLE-HERTTUA ◀ TURUN LINNA